

עטרת עטרת התורה

לע"נ הגה"צ ר' יחזקאל אליהו בהגה"צ ר' יהושע הורוביץ זצ"ללה"ה

עטרת ראשינו ממשנת של הרב אב"ד שליט"א

הקונה קרקע כשהיובל נוהג ובידו פירות ביכורים משהו ולא תקעו הבי"ד ביוכ"פ האם מביא וקורא

בה, ובהוה אה הוהכים מההפקר מעכבים השדות ואין מחזירין אותם לבעליהם הרי זה מעכב ביובל.

ובדרך אחר נלע"ד בעיה לדחות הוכחת החזו"א ז"ל, ובהקדם ג' הקדמות,

א) נחלקו רבנן בתראי ז"ל במוכר שדהו לנכרי אם חוזרת ביובל, דעת הגר"ח ז"ל בח"י רח"ה בפ"א מתרומות ה"י דהקרקע חוזרת ואפי"ל למ"ד יש קנין לנכרי בא"י להפקיע מידי קדושתה, דלא מצינו הפקעה אלא כשקנוי לגוי קנין עולם אבל בזמן היובל דהקרקע אינו קנוי לגוי לעולם אין בו כח להפקיע קדושתה, אבל החזו"א ז"ל בשביעית סכ"א סק"א כתב דכיון דהנכרי אינו מצווה על היובל אין הקרקע שנמכרת לו חוזרת ביובל יעו"ש.

ב) הגרע"ק ז"ל בגליון לשו"ע חו"מ ריש סי' רל"ה הביא מדברי התומים ז"ל בס' בני אהובה ה"ד דקטן המוכר או קונה אינו יכול להטיל תנאי דכיון דהקטן יכול להטיל תנאי דגוי לית' בשליחות יעו"ש, ולפי"ז נלע"ד דגם גוי המוכר אינו יכול להטיל תנאי, דגוי לית' בשליחות ג' והשתא לפי"ז למאי משמע דבריו טעם והאבני נור ז"ל דהוה מכירה בתנאי, והאבני"ז ז"ל דן מהאי טעמא דרציעה דלינת בשליחות א"א לעשות רציעה בתנאי שיחול רק עד היובל, א"כ אף אנו נאמר, דלפי"ז בישראל שמוכר שדהו לנכרי אינו יכול להתנות שהמכירה תועיל רק עד היובל, דכיון דגוי ליתא בשליחות ליתא בתנאי.

ומעתה לפי"ז, יש לדחות הוכחת החזו"א ז"ל, ד"ל דמשכח"ל שלא שימשו בשדות המכורים לגוי דינים לחזור לבעליהם הישראל רק מכח יובל אלא מכח מכירה לזמן, ובהגנן שדות אם הנכרים אלא החזירו הקרקעות אין היובל חל.

ועתה ניתנה ראש ונשובה בעז"ל לגוף הספק שפחתנו בו, והנה לכא"ו נראה דכבר מצינו נידון זה בדברי רבנן קמאי ז"ל.

דענה ספק זה נוגע גם לעבד עברי שמכר ע"י ב"ד או מכר עצמו ודינו לצאת ביובל וכדנתן בקידושין י"ד ב', ואם מחמת אונס לא נתקדש היובל הא יוצא לחירות, דנימא דהעבד והאדון סמכי דעתיהו לקנות רק עד היובל.

והנה הרמב"ן ז"ל גיטין פ"א א' ב"ה א"ב, בנדון דהר"ת ז"ל האם ה' יובל נוהג בבית שני הו"ה ז"ל הוכיח מהאי דלבימי עזרא הביאן אשם שפחה חרופה, והרי שפחה חרופה היינו מאורסת לעבד עברי ואין ע"ש נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. והרמב"ן ז"ל דחה ההוכחה ובתו"ד ז"ל כתב וז"ל, "עוד יש לי לומר שאם קנה עבד עברי עבד לזמן ונרצע וחרב הבית קודם שיצא, דגוי ליתא, שהוה עבד עברי עבד לזמן ודינו כדיון עבד עברי להתירי בשפחה". הא קמ"ל, דכיון ששטל היובל לא נשתחררו העבדים ולא אמר' דהוי קנין לזמן.

אמנם מהנהגה א"א ז"ל בתשו' חידושי דיני חדש סי' ט"ו ס"ב, כתב דמדברי התוס' בערכין פ"ג א' ז"ל הא לא בהא דאמר' התם לתארז בעגלו ירימיהו החזירם ויאשימו מלך עליהם, מוכח דלא ס"ל כהרמב"ן ז"ל, אלא אע"ג ששטל היובל מ"מ העבדים נשתחררו יעו"ש. והנה לא ביאר טעם הדבר, ובפשוטו אינו משום דהוי קנין לזמן.

והגר"א ז"ל ה"ד בקבו"ש קידושין אות מ"ו, רמז בקצרה לדברי הרמב"ן ז"ל, וז' לדחות דדוקא קרקע בידו למוכרה כמו שירצה ז"ל דהוי מכירה לזמן, אבל בעבד עברי אין שייך מכירה אלא כמפורש בתורה, ובאופן אחר א"א למוכרו כלל.

ונלע"ד בעני"ז לדחות ההוכחה מדברי הרמב"ן ז"ל באופן אחר, הנה יש להסתפק בעבד שנרצע האם הוי מכירה חדשה או דילמא אין זה מכירה אלא התורה הפקיעה יציאתו בשנה השביעית ויבדוהו ממשכת מכח המכירה האישונה שמכרוהו בי"ד, והראינו הגרמ"ח שליט"א ב"ש"א מ"מ עבדים שלא פירות החזו"א ז"ל באר"ך בזה, והעלה שם דהוא פלוגתא בין הראשונים ז"ל, יעו"ש בדברי הגפלאים.

והשתא אי נימא דהרציעה אינה מכירה חדשה אלא מניעת שחרורו ויבדוהו ממשכת מכח מכירתו הראשונה, הנה לפי"ז ליכא הוכחה מדברי הרמב"ן ז"ל, ד"ל דגם הרמב"ן ז"ל מודה דהוי מכירה לזמן, ועכ"ל ברצע כיון דכלא"ה רציעתו אינה כמכירה אלא עבדותו ממשכת מכח מכירתו הראשון, וכיון דמחמת מכירתו הראשון נלע"ד לזאת לאחר שיש אחר שיש בה דהתורה הפקיעה יציאתו בשנה השביעית, הוי ככלל מכח מכירתו לזמן, ודוק".

ועתה נשובה בע"ה לספק שפחתנו בו באופן שלא נתקדש היובל האם מביא וקורא, והנה להצד דגם בלא יובל הוי מכירה לזמן א"כ פשיטא דאינו קורא, אבל להצד דהוי מכירה לזמן כלכא"ו מביא וקורא, ברם, הוי דיוכל זה לא נתקדש מ"מ הא מעוד חמישים שנה יהי' יובל, וא"כ ליתא קנין פירות מכח היובל שנה, דמה לי אם הקרקע חוזרת ביובל חמישים שנה או בכל מהא שנה, וא"כ בכל ענין הוי קנין פירות.

אין דבנן קנין איה, דכ"א לאחר שהתחיל היובל, לעולם יהי' קנין פירות גם לאחר שגלו ישראל מאצמם, דהרי כשמשיח יבא במהרה ידון בעז"ה, יחזור היובל למקומו וא"כ בסוף יחזור הקרקע לבעלים, וא"כ מאחר ז"ל שנה יכבישו וחילוק דלמישכ"ל לבעלים, וקא"ו מביא וקורא, וא"כ הנין ברייתו דקתני לוקח מביא וקורא ומוקדשין להו ביוכ"פ מ"ח א' בזמן שאין היובל נוהג יביעו למימר דמימיר ביוכ"פ שנה יכבוש וחילוק דאח"כ שוב לא משכח"ל מביא וקורא וזה חזוק מביא וקורא וליא נתיבא.

וצ"ל דמה שהקרקע תחזור אצל יורשיה אינו מפקיע קנין הגוף דמ"מ כל מה שיש למוכר בקרקע זה מכר ללוקח, וצ"ע.

דמלכא עושה אותו דין ק"פ. תדע, דאי חזרת ביובל שני מצד תנאי אין כאן מצות יובל ואיך משל"ש שלשתן למ"ד ר"ה ט' ב' שלשתן מעכבות". והנה קיצה החזו"א ז"ל מאד בזה, וכפי הרהרה נחית לשלול דעת הסוברים דביובל שני שמכיר דעתיהו, הוי קנין פירות משום דהוי מכירה לזמן, וע"ז כתב להוכיח דזה אינו, מדאיכא למ"ד דשלשתן מעכבות תרי מיניהו הוי שלא שימשו השדות ולא שלחו העבדים, ואם נימא דכיון דסמכי דעתיהו דהיובל נוהג הוי מכירה לזמן וגם בלא דין יובל דהקרקע חוזרת, א"כ בכל גוונא הוי לא שימשו, דמה שהקרקע חוזרת לא הוי מצד אפקעתא ומלכא של יובל לא משום דהוי מכירה לזמן.

ולמאי דכתבנו בע"ה לעיל דהא דהזכירו הבר"ה והאבני"ז ז"ל דהוי מכירה בתנאי, כונתם דהוי כהתנה דאם יתקדש היובל רצונו שיחזור ז"ל דגדתי בפשיטות, דא"כ מה שהקרקע חוזרת ביובל היינו משום יובל, ושפיר הוי שימשו.

תו"ז דכיון דהא דהוי מכירה דרך תנאי היינו רק מכח דין היובל שפיר מקרי ששימשו קרקע, ויש להוסיף בזה, דעיקר קפידת התורה שלא ימצא שדה אחוזה של ראובן ברשות שמעון ביוכל ושותו של כל ישראל ישובו לאחוזתם, וכדחזי' דהיכא דליכא קרקעות כלל שפיר איכא יובל ולא מקרי שלא שימשו וכד"ש השפ"א ז"ל שם ב"ה ב"ש בשם הרמב"ן ז"ל בפ"י לת"כ, וא"כ אם החזירו קרקעות ביובל אע"ג דגם בלא יובל ה' דינים לחזורי מ"מ כל אחד שב לאחוזתו.

תו"ז נלע"ד בעז"ה לדחות הוכחת החזו"א ז"ל בדרך נכונה, דאתאי משכח"ל קרקע חוזרת לבעלים רק משום הפקעת היובל ולא משום קנין לזמן, ובהקדם ג' הקדמות.

א) הברוך טעם ז"ל בהגהותיו לטורי אבן ב' א' ד"ה בעבדים נסתפק, באחד שהפקיע קרקע וזכה בה אחר, האם חוזרת ביובל לדעת חכמים בכבורות נ"ב ב', דמתנה חזרת ביובל, ובספרו ברוך טעם פשיט"ל דאינה חוזרת ביובל, מיהו מהר"א ז"ל בתשו' יהודה יצלה ח"ס ס"ל והחזו"א ז"ל בכבורות ס"ו סק"א כתבו, דהזכוח מן ההפקיע חוזרת ביובל.

ב) הנה לענין הפקר לזמן אמר' בנדרים מ"ד א' דהפקיע לזמן מהני. וכ"ה הרא"ש ז"ל בפ"י שם, דאם לא זכה בה אחר חזרת להיות שלו ככללות הזמן, והגרע"ק ז"ל בפ"י קמ"ס סי' קמ"ה דיק מ"ל הרא"ש ז"ל, דאם אכן בה אחר אינה חוזרת להפקיע ככלל הזמן.

ג) והשתא במפקיע שדהו וזכה בה אחר דחוזרת ביובל, גם אם נימא דכיון דהמפקיע יודע שנוהג יובל לא נתכין להפקיע אלא לזמן, מ"מ הא כיון שזכה בה אחר הרי הוי שלו לעולם ותנאי לא מהני, ורק משום דיוכל הוי אפקעתא ומלכא חוזרת הקרקע והמפקיע לבעליה.

ומעתה לפי"ז יש לדחות ההוכחה שהביא החזו"א ז"ל מה דכלא שימשו אינו נוהג יובל, דלהנ"ל משכח"ל בקרקעות שהפקיעו בזמן שהיובל נוהג דבכח"ז בע"י לדין יובל להפקיע שדהו ממי שזכה

בפרישתינו ציונו הבורא ית"ש על מצות ביכורים, והנה בגיטין מ"ו מ"ו אמר', המוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, לדעת ר"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, הלווקח מביא ואינו קורא אין הגוף שלו. ע"כ נכתוב בעז"ה ענין סודי הנוגע למכירת קרקע בזמן שהיובל נוהג, ומסתעף לדיני ביכורים ועוד מצוות.

יש להסתפק, בקונה שדה בזמן שהיובל נוהג ובהגיע יום כיפור של שנת היובל לא תקעו הבי"ד בשופר דלא חל היובל וכדא"ו ב"ה ט' ב', והמנח"ל דלביובל של"ה אות ג' כתב דבלא תקעו ביוה"כ שוב א"א לתקוע אח"כ היובל [א"ת], ויש בידו פירות ביכורים האם מביא וקורא.

הנה בגיטין מ"ח א' נחלקו ר' יוחנן ורש"י לקיש במוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, דכיון דהקרקע חוזרת ביובל אין ללוקח בה אלא קנין פירות, דעת ר' יוחנן דמביא וקורא דקנין פירות בשנת הגוף דמי, ודעת ר"ל דמביא ואינו קורא דק"פ לאו כהה"ג דמי.

והנה בב"מ ק"ט א' אמר' ז"ל היובל הוי אפקעתא ומלכא, דהתורה הפקיעה הקרקע ביובל מבעולת הלווקח והחזירתה למוכר גם אם הלווקח מנע מלחנותיה, ויש להסתפק, האם לא דהשדות חוזרות לבעליהם היינו רק מאפקעתא ומלכא, א"כ דילמא לאחז שקבעה התורה דהשדות חוזרות, א"כ דעת המוכר והקונה למכור ולקנות רק לזמן שנה. ומעתה, מה שהשדה חוזרת היינו משום דהמוכר לא מכרה למי"ט ממי שנה הלווקח לא קנה ליתר ממי"ט שנה. א"כ הוי ענין פלוגתא האחרונים ז"ל בנדר הפקעת היובל האם הוי מכירה לזמן או מכירה לעולם היובל מפקיע, דמה ז"ל דביו בנדר הפקעת היובל, וספקתיהו הוי היכא דלכסוף הוי נתקדש היובל. ובנפ"מ למאי דאמר' ב"ה ט' ב' דכמה דברים מעכבים חלות יובל, ונחלקו תנאי חתם מה מעכב תקיעת שופר או שילוח עבדים יעו"ש. והשתא אם מחמת אונס לא תקעו ביו"כ של שנת היובל דליכא אפקעתא ומלכא והי' מן הדין דהשדות אינן חוזרות לבעליהן, מי נימא דכיון דבי"ד ורזיין הוי המוכר והלווקח סמכי דעתיהו שבי"ד יקדשו היובל כתיקונו, א"כ נהי דמשום דין היובל בשנת אינן חוזרות, מ"מ כיון דבדעת המוכר והלווקח ה' על מכר רק למ"ט שנה, גם בלא דין היובל השדות חוזרות לבעליהן דהוי מכירה לזמן.

ומצינו בזה פלוגתא רבנן בתראי ז"ל.

א) הטורי אבן ז"ל ב"ה ח"ו א' ודעות, כתב דגם לדעת ר' ישמעאל דביובל חל מה"מ א"כ מיהו"מ, מ"מ אין השדות חוזרות לבעליהן עד יוה"כ, דכיון דהיובל מיתלא תליא בתק"ש א"כ אימא הלווקח שמוא יתרמי מיתלא ולא יתקעו ביוה"כ והשדות לא יחזרו לבעליהן יעו"ש. ולמדנו מדבריו ז"ל דאם מחמת אונס לא תקעו ביו"כ ולא נתקדש היובל לא אמר' דהשדות חוזרות לבעליהן דהוי מכירה לזמן, אלא אמר' דהמוכר והלווקח בדעתם למכור לפי דיני התורה, וכיון דליכא יובל הוי מכירה לעולם.

ב) הברוך טעם ז"ל בשמעמלתא דקנין פירות בד"ה וכבר, כתב דביובל שני דכבר ידעו דע"ה רוב בי"ד יקדשו היובל כדנין, א"כ גם אם יתרמי לכסוף שלא יתקעו ולא יקדשו את היובל, מ"מ השדות חוזרות לבעליהן המוכר והלווקח כשנכחוים הוי שבי"ד יקדשו את היובל לא נתכוונו למכור ולקנות אלא למ"ט שנה, ואע"ג דלא התנו ע"ז, מ"מ איכא אומדנא דמוכח דעתה"ם המכירה לזמן והוי כאלו הותנה בפירוש כך. והיכא דמיתו"ה הרא"ש ז"ל כלל ז"ל דין א' דבמוכר שדהו וזכה בה שני"ז טוען המוכר שדעתה הדיכ לא ה' מוכר, אם יש אומדנא דמוכר שאם ה' מסופק על התחדשות הדי' ה' מתנה בפירוש על ביטול הפקיעה דינו כאלו הותנה בפירוש.

ג) ולמדנו מדבריו ז"ל כיצד השני, אם מחמת אונס לא תקעו היובל כדנין, א"כ אם מבי"ד את היובל, מ"מ השדות חוזרות לבעליהן דלא נתכוונו למכור ולקנות אלא עד היובל, והאבני נור ז"ל באהע"ז סי' שצ"ב נמי כתב דברו זו ובישבו"ש קצת יעו"ש.

והנה המעיין בדברי הברוך טעם ז"ל ובדברי האבני"ז ז"ל יראה דתרווייהו קאתי עמה' בנדר מכירה בתנאי וגם האבני"ז ז"ל דן בוה משום תנאי דמה"מ כתב דרציעה דלינת בשליחות ליתא בתנאי, וצ"ע הא תנאי מאי עבידת'ל ומה צורך להתנות הא מנ"צ יחזור הקרקע או מחמת יובל או מחמת מכירה לזמן ואין מנ"צ שיללה, ובראה ב"ה דמתות דהיובל הוי באופן זה, דאם תנאי יובל רצונו שהיובל שימש דלא יפסיד מצות יובל, ואם יתברר משום מה לא נתקדש היובל הוי רק מכירה לזמן, ודע, דאיכא נפ"מ להלכה כיון אם הקרקע חוזרת משום יובל או משום קנין לזמן.

הנה המל"מ ז"ל בפ"א משמיטה ה"א כתב, דאע"ג דכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממכירה ה"י הקונה שדה לזמן מותר ללוקח לחפור בה ברורות, מ"מ ב' בקונה שדה בזמן שהיובל נוהג אסור ללוקח לחפור בה ברורות בעי' יושב לאחוזתו' בעיניו יעו"ש. והשתא לפי"ז אדם שקנה קרקע בזמן היובל ולא תקעו הבי"ד בשופר דלא חל יובל וזכה בה לוקח הוי ב"ה, נהי דהקרקע חוזרת למוכר, מ"מ אין הלווקח חייב לטעום הבורות, דכיון דחזרת משום דין קנין לזמן איגלא' מיתלא הדי' מותר ללוקח לחפור בה ברורות.

ג) החזו"א ז"ל באהע"ז סי' ע"ה סב"ב ח"ו"ל, ועיקרא דמילתא דבזמן שהיובל נוהג חייב ק"פ, וראה דלאו משום דבאמת לא קנה הלווקח אלא פירות דא"כ וכו', וקא"ו משום אפקעתא ומלכא העתירה חייב ללוקח רק כדיון ק"פ וחשיב למכור מוחזק, ואפי"ל למ"ד דוקא יובל שני נמי טעמ' משום אפקעתא ומלכא אפקעתא ביובל שני, וכו', אבל התחייבות הלווקח למוכר לקיים אפקעתא

תמצית העולה מהדברים

- א) אמר' בגיטין דבזמן שהיובל נוהג לדעת ר"ל דק"פ לאו כקנין הגוף מביא ואינו קורא דכיון דהשדה חוזרת ביובל הוי קנין פירות.
- ב) יש להסתפק אדם שיש בידו פירות ביכורים ובהגיע יובל הוי ב"ד לתקע בשופר ביוה"כ א"כ מביא וקורא דהוי מכירה לזמן, ורק משום דיוכל הוי אפקעתא ומלכא חוזרת הקרקע לבעליה.
- ג) ויסוד הספק במוכר שדהו כשהיובל נוהג ומשום מה לא נתקדש היובל האם נימא דכיון דהמוכר והקונה סמכי דעתיהו שינהג יובל, א"כ דעתה הוי למכירה לזמן עד היובל.
- ד) מדברי הטו"ר ז"ל יש להוכיח דלא הוי מכירה לזמן, אולם הברוך טעם והאבני נור ז"ל כתבו דהוי מכירה לזמן, אלא דמשמע דבדיווחו ז"ל דהוי מכירה בתנאי, ונראה דהתנאי אינו איכא מיהו לזמן, א"כ היכא משכח"ל שימשו, ויובל שלא להפסיד המצוה.
- ה) ונ"מ איכא נפ"מ בין חזרת יובל לחזרה מחמת מכירה לזמן, האם הקונה שחפר בה ברורות חייב לסותמם דמשום יובל חייב, ומשום מכירה לזמן פטור.
- ו) החזו"א ז"ל הוכיח מהא דאמר' דכלא שימשו קרקעות ה"י מעכב ביובל ואם נימא דבכל ענין איכא מכירה לזמן, א"כ היכא משכח"ל שימשו, האם הקרקע חוזרת מדין מכירה לזמן.
- ז) ולמאי דכתבנו דאיכא תנאי דאם ינהג יובל רצונו שיחזור מדין יובל שלא להפסיד המצוה, אודא הוכחת החזו"א ז"ל, תו"ז דהא דמעכב בלא שימשו היינו כשמפיקים בקרקע דרצונו התורה שכל קרקע תשוב לאחוזתו.
- ח) תו"ז יש לדחות בדרך נפלא, דהנה דעת האחרונים ז"ל דהמפקיע שדהו וזכה בה אחר הקרקע חוזרת ביובל, והשתא אם נימא דהוי הפקר לזמן, הא"כ הגרע"ק ז"ל דבהפקיע לזמן וזכה בה אחר ה"ה שלו לעולם, וא"כ משכח"ל בזכר קרקע מהפקיע ולא שימשו.
- ט) מ"מ משכח"ל במכר קרקע לגוי להצד דחזרת ביובל, ולמאי דמבואר דהוי מכירה לזמן בתנאי, א"כ גווי א"א למכור בתנאי דלינת בשליחות.
- י) הרמב"ן ז"ל כ"ל דעבד עברי שמכר לזמן היובל וגלו ישראל ונתבטל היובל ה"ה עבד לעולם, ומוכח כהטו"ר ז"ל דלא הוי מכירה לזמן, והקוב"ש ז"ל דחה דשאני רציעה דהיא מכירה מחמת שחידשה התורה. ולפי"ז במוכר עצמו דיוצא ביובל שפיר י"ל דהוי מכירה בתנאי.
- יא) יש לחקור האם רציעה הוי מכירה מחודשת. או הפקעת השיחורו, ולהצד דהוי הפקעת השיחורו, בלא"ה ליכא הוכחה מדברי הרמב"ן ז"ל.
- יב) ומעתה כספק שפחתנו בו לענין ביכורים, הנה להצד דהוי מכירה לזמן פשיטא דאינו קורא, אבל להצד דלא הוי מכירה לזמן מביא וקורא, מיהו נהי דיוכל זה לא נתקדש לאחר ז"ל שנה ינהג יובל ונימא דהוי ק"פ מכח יובל הא.
- יג) אמנם א"כ לא משכח"ל לעולם מביא וקורא, דכשמשיח יבא בעז"ל במהרה ידון יחזור הקרקעות, ובהכרח דמה שיחזור אצל יורשיה לא משוי לי' ק"פ.

ששששששש... נר! נר! נר!!!

'מדברים!'
על מה הם מדברים?

טוב, האמת שאין כאלו ממונים במחוזותינו. אולי תורת האיסלם הדוגלת עדיין במשפטי מוות וגאולת דם - ייצאה מבין שרורתי "ממונים" שאלו. אצלנו היהודים אין, יש איכזר ורוחן מזה, למרות שהוא אולי דומה.

אין כוונתי לאותם שעושים מלאכתם קודש לרומם את בית ה', כוונתי מטאפורית בלבד, ובדרך משל, לענייני גילוי חטאינו, ועוונותינו ופשעינו, שאנו מחזרים בימים אלו של חודש אלול - אחר כל בבל שלחם, לשרשם מאתנו ומסביבתנו. על "עבודה" יקרה וחשובה זו, בא ציווי הכתוב (ויקרא יט ז): 'הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא'. וכותב רש"י בתחינה מוכיח: 'לא תלבין את פניו ברבים'.

כאשר אני מבקש מהבן שלי שיכין עבורי כוס קפה ממותק, והוא מתוך ריחוף יתר, בוזק כפית מלח תחת כפית סוכר אל תוך הספל המיועד אלי, ואני מגלה זאת לאחר הלגימה המחרידה הארסונית. אני גיב בדרך כלל בצחוק מתפרץ, נראה לי שגם אתה תעשה כך. וואו איזו טעות שגרתית לרפוף, מתוקה היא רחפונות יותר מקפה מתוק, הרבה יותר.

ואומר לו: 'אוי, התבלבלת שמת לי מלח במקום סוכר. תוכל להכין לי קפה אחר?' ודאי קפה אחר? ודאי כולו, איזו שאלה. מה הוא ישאיר את העלבון שלו פתוח ויילך. הוא צריך להיות שוטה שבוכלם לעשות כך, להשאיר לי טעם מלוח בפה, מה עוד שזה עם כמה טיפות חלב הנדבקות לחיך וללשון למשך זמן, הוא חייב להעביר את הטעם, הוא לא יכול אחרת.

נראה לכם שפניו יולבנו לשמע הבקשה לקפה אחר? נראה לכם שפניו יולבנו למראה הצחוק המתגלגל שלי? לי נראה, שלא.

בסיטואציה אחרת יתלבנו פניו כסיד, למשל אם זה יהיה אחרי שיחה נוקבת ארוכה ש"אכנס דרך און דוך", ואצילף בו בשוט לשוני על "לא יוצלחנותו ורחפונותו", וכמה ש"בדרכו זו אין לו שום יכולת להסתדר בחיים" -

בסביבות חג הפסח שמעבר עלינו לטובה, נאלצנו כל עם ישראל בארץ ישראל מוחוצה לו לעזוב את בתי הכנסת ולהתפלל במרפסות הבתים או בחצריותיהם. התפילות היו מעיינות ומעוררות, רבות דובר בהם ועוד יותר רבות ידובר בהם, רק ניתן למיאוס בנושא לדעוך ומדי יצוצו ספרים על גבי ספרים, למן חידושי תורה וסיפורי מבוגרים וכלה בסיפורי לילדותי. אולי אפילו קומיקסים למיניהם.

עם ישראל, ללא שום ספק, התגלה בהדרו, פתאום ראו מה הם עושים שם בבתי הכנסת שלהם, פתאום שמע העולם את שירת השבת של 'בואי בשלום עטרת בעלה', לפתע הבינו כל באי עולם שקומץ האנשים הללו לוקחים אחריות על כל היקום, מתפללים לשלומם ולטובתו, ומייחלים 'לתקן עולם במלכות שדי', 'לפניך ה' אלוקינו יכרעו ויפלו ולכבוד שמך יקר תגו'.

היה בהן חן מיוחד. היה בזה המון יופי. כמה הופתעתי לשמוע נביאי זעם, שבמקום לכבוש את נבואתם השקרת, שאנו בחצות מ'מדיה כנגד מידה עשה ה' לנו, לראשנו מבתי חיינו, וזאת משום שהרבנו בשיחה בתוך בתי הכנסת ובתי המדרשות, כך אמרו להם בבטחה, ללא צל צלה של הסתייגות והצעת התכנות, ככה זה והוה, הם בטוחים בזה.

פלא שנביאים אלו, ודווקא אלו, זה מכבר הפילו את חתנתם על כל באי בתי הכנסיות, גם לפני התפילה, גם שלא בשעת התפילה, גם לאחר התפילה סילקו סומק מפני בני א-ל חי, והביאו חיוורון בוהק תחמם, בכך שהפליאו את צעקתם ותביעתם מפני רבים, על כך שגדול עווננו מנשוא של אותו האדם בשמחה בשעת התפילה. כן, הם ציטטו מאמר חז"ל זה שבטעות חשב שאוחזים כבר אחרי 'עליו' והתחיל בנאום המסכנות שלו מיד לאחר קדיש של 'שיר של יום'. גם אז, ובתי הכנסת שהם יוצאים ובאים בהם דוממים המה, לא מכבוד ה' והדר גאונו, כי אם מפחד הבושה מפני השואג ה"ממונה" על כבוד בית המקדש מעט. ועל בית כנסת שקט זה, ועל בית מדרש מפוחד וחשושי זה צעקו שוב אותם אלו, ש'הכל בגלל שאנחנו מדברים בתפילה', לא 'דיברנו',

לעטר פתורא

דרושים נאים לפרשת השבוע

הנשמה לך והגוף פעלך

בביאור דברי הכתוב "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ונבטו לבב מרב כל" מצאנו פירוש נפלא בספר 'תבת גמא' לבעל הפמ"ג בשם 'אגאון הקדוש דרשן דק"ק פוזנ' יע"א ז"ל, שאמר רשעים מלאים חרטה אבל כשעושה עבירה והוא בשמחה, אז יותר עונש, תחת אשר לא עבדת כו' והיית בשמחה כו' ודברי פי חכם חן', ובפרשת ויקרא ביאר את הדברים יותר, שבדרך כלל הגוף חוטא ללא הסכמת הנפש, אבל לפעמים אף הנפש מסכמת עם הגוף לחטוא, והסימן לכך הוא, שאם האדם בחרדה לאחר החטא, סימן שהחטא היה ללא הסכמת הנפש, אבל אם הוא בשמחה לאחר החטא, א"כ היה זה בהסכמת הנפש ואין לך פחיתות גדולה מזו. וזו הבהיעה הגדולה אליה כיוונה תורתנו הק' - "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך" ואע"פ כן היית 'בשמחה ונבטו לבב', עכתי'.

ונראה להוסיף בזה, דהנה איתא באלשיך בשם קבלת חמי האמת (בראשית ג', ועוד) שכשאר אדם חוטא, הנשמה שהיא חלק אלוך ממעל, עוזבת את הגוף מכיוון שהיא לא יכולה לסבול את החטא, ולכן הנשמה לא נענשת על החטא כלל, ולא רק הגוף והנפש והרוח, שנמצאים בזמן החטא, הם נענשים עבורו, עיי"ש. ונראה שזו הכוונה באומרו 'נשמת ב' טהורה' דהינו שלעולם היא תישאר טהורה, מכיוון שהיא עוזבת את הגוף בזמן החטא. ולפי"ז י"ל שלאחר החטא, בשעה שהיא חוזרת אל הגוף, מכיוון שהגוף חטא בזמן נעדרה, הרי היא חוזרת עשוי לגוף עכור יותר מזה שהיה בשעה שהיא עזבה אותו. וזו היא הרגשת החרטה הנוראה שיש לאחר החטא - הרגשת העצבות של הנשמה שמעכשיו היא צריכה לשכון בגוף עכור יותר. אמנם, כאשר אדם מרגיש שמחה לאחר החטא, אין זה אלא מכיוון שהוא כבר הפסיק להרגיש את הנשמה שבו. גופו נהיה כ"כ עכור עד שהוא חוסם את הנשמה מלהשפיע עליו כלל. וזה מהלך הדברים - "תחת אשר לא עבדת" - כ"כ לא עבדת את ה' אלוקיך עד שאתה כבר 'בשמחה ונבטו לבב' לאחר החטא, שהנשמה הטהורה שברך כבר לא מורגשת כלל מרב התחזקות עבירות הגוף.

ואם תשאל, א"כ מה התקנה לכה מצב? התשובה היא שיש שתי אפשרויות, או ע"י שיוחלש כל הגוף העכור וישרב וייתסר, אז ממילא שוב יהיה בכח הנשמה להשפיע עליו בשנית או ע"י שישבו בתשובה יתרום בחזרה כח הנשמה וממילא לא יצטרכו הייסורים. וזו כוונת התה"ק בהמשך הכותבים - "ועבדת את אויביך אשרי שלחנו ה' בך ברעב ובצמא ובעדים ובחסר כל ונתן על ברדל על צואריך עד שמידו אתך", דהינו שכיוון שהנשמה למצב כזה של 'בשמחה' בזמן שאתה "לא עבדת את ה'", א"כ אין ברירה אלא "ועבדת את אויביך", תקנתך היא שבידת הגוף ברעב ובצמא ובעדים ובחסר כל" וח"ל, שאין זה עונש אלא התקנה שנותרה בכזה מצב. ונראה שזו הכוונה באומרו בסליחות "הנשמה לך והגוף פעלך חוסה על עמלק", שלכאורה הוא תמוה, וכי הגוף לא ילך? וכי הנשמה לא 'פעלך'? אלא כוונת הדברים כך היא - הנשמה לעולם תישאר לך, שלא שייך לה בא חטא ולא עונש מדברי האלשיך, אמנם הגוף 'פעלך' הוא ותון לך לפעול בו במקרה הצורך, שאם ח"ו חטא והתחזק כוחו התכור הרי צריך להכניעו ע"י יסורים, אבל מ"מ אנו מבקשים 'חוסה על עמלק', שרירי אנתנו חוזרים בתשובה ומחזקים כח הנשמה, א"כ רחם עלינו מצד זה שכביכול עמלת בצירתה, ודך האומן לחוס על יצירתו, וא"כ ע"י רחמיך תהיה תקנתו בתשובה לבדו ללא לדיקת יסורים, ואת 'עשה למען שמוך'.

עטרת זקנים

לְקוּטִים נִפְלָאִים מִתּוֹרַת רַבּוֹהֵם מִדּוֹ' קוֹב זי"ע

ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך.

על דרך פירוש אבי הגאון ז"ל [מורה"מ מלינסק] על הפסוק "שואו לכם משכיו קום מאחורי שבת", שמקדים הקום ועשה טוב קודם השב ואל תעשה להיות סור מרע. רק שצריך להיות בדרך נכון, להיות סור מרע קודם, ופירוש מתאות וארציות קודם, וזהו שנאמר, וזהו שפירשו חז"ל (שמי'ר) על הפסוק "אני ישירה ולבי ער, - אני ישירה מן העבירות".

וזהו שנאמר כאן, העצה שתקרא קודם ותחילה לראשית כל פרי האדמה, רומז לפרי המצוות, תחילה לזה תביא ותקח, אשר תביא "אוצר" שתביא זאת לפניו, מה שאתה סור מרע ופורש מתאוות וארציות לשמו יתברך, ובסוף אומר השקפה ממוען קודם מן השמים וברך את עמך את ישראל, לברכם בהשפעות טובות, ושיוכלו לבוא על ידי סיוע מאתו יתברך בחינת ועשה טוב בשלימות גמור, כיון שקיימו וקבלו לסור מרע, יסייעם הש"ת לעשה טוב. (ועד קודש)

א"י בדברי חז"ל הרואה אתנה שביכרה כורך עלי"ג גמ"ע.
כי עיקר הלבצ מתאוות ועניני ע"י עסק התורה, שאין היצה"ר שולט אלא בלב פנוי מן התורה כנודע. והנה כתיב 'כבכורה בטרם קיץ בעודה בכפי' בעל'ע' (ישעי' נח ד), הרי כי תאנה שביכרה מביאה לידי חמדה. וזהו הרואה אתנה שביכרה, היינו, שכרואה שהתגברו עליו התאוות. אז הסגולה כורך עלי"ג גמ"ע, כי גמ"ע עולה גין שהיא גמ"ע דאורייתא כדאיתא בתיקונים (א).

אך באמת העיקר בזה הוא תורה שבעל פה כי תורה שבכתב לבדה איננה מגינה כ"כ, כי יש הרבה אפיקורסים ואומות העולם שמחזיקים בה, ועיקר הוא אם התורה שבכתב בשמר בתורה בעול פה שהמה הס' מסכתות והיא העיקר שכללה בכלל תורה שבכתב. כי בתורה בנקל לתורה שבעל פה מסכתות העולה טנ"א, ועי"ז יזכה לעולם הבא ולהצלח מתאות הזמן.

וע"כ נסמכה פרשה זו למחית עמלק, כי כתיב וזה עמלק וילחם עם ישראל בפרדים ודרשו ז"ל שרפו ידיהם מ"ד"ת, הרי כי ע"י למוד תורה מכניעים את עמלק, ע"כ נסמכה. והבין:

(עטרת ישועה)

כרמים טעט ועבדת ויין לא תשתה ולא תאגור.

רמזה לנו תוה"ק בזה כי עיקר הוא התפלה בעקבתא דמשיחא ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. וכמ"ש בספרים לפירש הקרא פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם הכתב זאת לדור אחרון, היינו, שבעוה"ר בעקבתא דמשיחא בדרך האחרון שאנו מטורדים בטרת הפרנסה, העיקר הוא תשאר לנו אך כח התפלה, ועיין בספרים. לזאת אפי' שיעי' התפלה לפעמים מבטל מן התורה, אל ישיגו ע"ז כי עיקר עבודה הוא התפלה.

והנה דרוש ז"ל על קרא כרם זולת לבני אדם - דברים העומדים ברומל של עולם ובני אדם מזלזלין בהם זו תפלה, הרי דברים רומז לתפלה. יין רומז לתורה בסוד 'הבאיני אל בית היין', ודרשו ז"ל זה מרתף גדול של יין זה סיני (שה"ש). וזה שרמזה תורה, כרמים טעט ועבדת, שעיקר תראה לעבוד בתפלה, ואף שיעי"ז יין לא תשתה ולא תאגור, היינו, שהתפלה תמנע א"ע לפעמים מן התורה, אל תשיגו ע"ז, כי תאלצו התולעת, היינו, למה העבודת התפלה עיקרית יותר מתורה, כי בתורה בנקל שתדבק התולעת. שיהי' בפניות וגאות מצד היצר. אולם באשר גם שפך לבו בתפלה לפני המקום אז יצלל מזה.

(עטרת ישועה)

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה וכו' (בה"ס)

ואמרו חז"ל ז"ל מיתת צדיקים' (מאמר זה כתבו שחז"ל רבים ממפירשי התורה, ובתנכם הפלאה, הצ"ח הערות דבש, והתח"ס, אולם אין אחד לא צי"ח מקור המאמר, אלא היו במדרשים שאינם נמצאים בעת לפנוי). ותראה רמז לזה, כי התיבות "כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר" בגימטריא "זוהי מיתתן של הצדיקים" (עם י" תיבות).

(רמזי הפלאות)

אז כשיבוא הסיפור עם הקפה, הוא ילבין כמו החלב שנשאר בקרטון...

כי אז הוא לא טעה, כי אז לא "התגלגל" לידו המלח במקום הסוכר ללא משים, אז הוא פעל בשיטתיות של "לא יוצלח" של "שומיאל" או אפילו "שליימזל".

ורש"י אומר שאסור להלבין את פניו, אפילו של ה"חוטא", אפילו של ה"שליימזל".

...

כאשר אני מוכיח את עצמי על כישלונותי הרבים, ועל מחדלי שנת תש"פ שהיו מנת חלקי, אני יכול "לרדת על עצמי", ולבטל כל חלקה טובה שבתוכי, להוכיח את עצמי בשבת אפי, לכוננתי במילים של "עברייך" "חדל אישים" "חוטא ומחטיא" "חסר תקוה ותוחלת".

ואז, יזיזל סומקא וייתיי חיורוא.

אתם יודעים רבותי מה הבעיה בזה שהולך ה"אודם" הטבעי?

כשהולך האודם הטבעי האדם שבי נעלם. הנשמה שלי מתחבאת ממטר החיצים שאני יורה לכל כיווני ליבי, אני מפספס את מצוות ה"תשובה".

מצוות התשובה היא "אני" ישוב אל ה', "שליימזל חסר תוחלת" אינו יכול לשוב לה' לעולם. הוא קבור עמוק מתחת ההריסות. ואם מיישהו מחפש אחריו הוא חופר לעצמו מחילה מתחבא עוד יותר.

...

כשאני מוכיח חבר, כשאני מוכיח מישהו ששגה ושכח שאסור לפטפט באמצע "קריאת התורה", אני צריך לחמול עליו. אני צריך בזהירות לתפוס אותו חזק בידים רחומות, ולומר לו: אח יקר, אהובי ומחמדי, הדבר שאתה עושה הוא אסור. אתה "בסדר", אתה לעולם תהיה "בסדר", אבל הדבר הזה, החטא הזה, מלכלך. לא מכבד. לא כדאי. תעזוב.

'הוכח תוכיח את עמיתך' - על החטא שעשה, 'ולא תישא עליו חטא' - אל תעמיס את החטא הזה על הווייתו. אל תאמר לו שהחטא זה הוא והוא זה החטא. תאמר לו שהוא יקר והחטא, לא. תאמר לעצמך שאתה יקר והחטא, לא. וכך, יתמו חטאי ולא חוטאים.

עטרת המקרא

באורים בפרשת בדרך הפשט

ירונו מוטוב לב, טוב לב הוא יברך

ערכין יא. מניין לעיקר שירה מן התורה, המכא, תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב, איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב, הוא אומר זה שירה. וכתב רש"י, אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב, דכתיב (ישעיהו ט"ו) עבדי ירונו מוטוב לב.

כנה הרמב"ם (כלי המקדש פ"ג), לוי האונן מותר לעבוד ולשורר. וצ"ב איך מותר האונן לשיר, והרי אין אדם שירה אלא מתוך שמחה. ולענין נשיאת כפים כתבו פוסקים דאונן פסול משום דאנו שריו בשמחה. וטוב לב הוא יברך. וכבר תמה כן מהר"י אסאד (סי' שנו). איברא דגבי ברכת כהנים כתב המרדכי דאף אבל אינו נושא כפיו, ולענין עבודה אינו כן. ונראה, דהא הקפידו כ"כ על שמחה בברכת כהנים, הוא משום בעלדי השמחה חסר בעיקר התפצא של הברכה, דבלי טוב לב אין ביד הכהן להעביר ברכה. ולכשון הפסוק טוב לב הוא יברך (ועי' רמב"ן בראשית כ"ה). משא"כ בשירה הצורך בשמחה הוא עבור המחייב - המצב המביא לידי שירה, כלשון הפסוק ירונו מוטוב לב. אולם התפצא של שירה, שפיר שייכא אף בלא שמחה. ולכן במקדש הדמחייב של השירה הוא לא שמחת הגברא, אלא פי הנסכים "המשמח אלקים"

עטרת הפסידים

ממשנת החסידות על פרשת השבוע

אשרי הגבר אשר תיסרנו קה ומתורתך תלמדנו

הנשמות יתירות לעמו, שהוא עצם הדביקות ליועדים...

והנה באמת ענין הרגשת שבתות וימים טובים אינו שיה לכל אחד, כי לצדיק באמת הוא תענוג אור שכלי דביקות הבורא בנועם זיוו ית"ש, והו שמחה גדולה לאין קץ. ומי שאינו צדיק הוא מרגיש שמחה השטית... והחבתה לחתונת ממאכל ומבשחה, כמו שכתב רש"י בספכת ביה"ט (ע"א) בעיני מה שאמר ר'ל ושמח יתרה וינתן באדם כן והו חומירת של השמחה והחבתה וקצוהו ונתנו, וכן הוא קודש כיון שאינו יכול להתדבק בו. וחי' לחלוט כלבט או בצבנות שיה התיקף תקושה, שהו הקליפה (סו"ט) והנה כמו שבעינין השבתות וימים טובים השי"ת מאיר לעמו הארה עצומה התדבק בו ולהתענג בו, וכל אחד מרגיש לפי מדרגתו, אחד רק מן דלק, ואחד בדיק, ואחד בעב, ואחד יותר בעבות, והכל מצות השי"ת, כן בימים נוראים מאיר השי"ת לעמו הארה עצומה לדבק בו, רק שהיא הארת הגבורות והפחדים... בימים הנוראים השי"ת מאיר לעמו ומבהיק זיו מדרגת הפחד לעמו, ומאיר בלבבות בני ישראל, וכל אחד מרגיש פחד בלבו כל הזמן ההוא, רק לא כל אפיין שוין, אחד מהם מרגיש איך הסתורה והברורה אימת השי"ת ופחדו שמתגבר עליו, והוא שם התשובה שלימה לפניו בלבו ובמחשבתו, ואחד מהם מרגיש במקצת גם כן, רק מתערב עמו אימת הדין והעונש שהוא בענף הוה, ואחד מהם יותר בעבות שהוא אימת העונש והמוט לבד ח"ו, וזה נקרא בוזהר (שו"ט) יראה רעה רצועה לאלקאה כו'...

והנה להבין ענין זה על מתכונתו מה שאפשר להבין, אי אפשר לפרש בעיני אדם אפילו כמנה דפין, רק אפס קצוהו תראה להבין מי זה ועל מה זה הפחד מתגבר בלבנו בימים האלו, והענין כבר ידעת מה שכתב האר"י ז"ל כי בכל זמן מתעורר התעוררות שיהיה לפניהם... כן עכשיו בימים הנוראים מאירה הארת התחלת הבריאה שהוא הדין שבו נברא העולם, כמו שאמר הכתוב בראשית ב'ר"א בראיתם, שהוא התחלה, וחלי התחלות קשות.

והענין כי בראית העולם היה הצמצום, וענין הצמצום הוא הסתלקות החיות למעלה כנודע, וידוע הוא מה שכתוב בראשית כהמה בשם הרמ"ק על הפסוקים: ז"ל כי הנה המלכים נעוהו עבור יחדיו, המה ראו כי תמהו ונהלו נהפוך רעדה אחוזתם, ושהו נאדם על סילוק ההיכלות למעלה, ודבר הלמד מענינו הוא על כל הדברים, שענין הסתלקות התחתון לעליון, והוא ענין הצמצום, והנה פחד גדול לתחתון לעמוד במקום גבוה ממנו, ופחדו מי ישאמו... והנה מצאיתם האור הזה הוא הנקרא בוזהר 'בוצינא דקרדניא', שהוא אור כח הצמצום, והוא הנקרא אור חוזר, והנה אור המאיר ומתעורר עתה כראש השנה כמו בעת בריאת העולם, כמו שאמרם אי היום תחלת מעשיך וזכרון ליום ראשון, וממחמה זה נופל פחד על הנפש, על מקורי הנשמות ומאפינים למעלה ומתפתחים מאד, כמו שכתוב (תהלים מ"ב) הבה ידול נפשו, ויעדה אחוזתם, מבייבתו לעיל, וענפיהם התהוננים שבגוף מרגישים זה במקצת כל אחד לפי דעתו.

והנה שחתחתון רוצה להכליל ולהעלות בעליון צריך זוהר וזכרון גדול מאד, כי אינו יכול להכליל בה הזדככות ידחול למקום אופל, כמו מי שהוא מלוכלך ונכנס בהיכל המלך שדוחין אותו, ובהש"ת אמרו 'ושמים לא זכו בעיניו', ... והנה מי שאינו לו כוח בקדקדו ורוצה לעבוד השי"ת באמת, מביי ענין זה באופן האמיתי, משער בעצמו איך יכנס וידבק שורש נפשו למעלה אם הוא מתועב במעשיו, וקושה תשובה שלימה באמת, וביום אלה השנה כל חפצו ותוקתו אורו רק בלבק משמחת, שבהיות עתה הוא עת רצון ועת זכירה ופקודת כל רוח ונפש, ר"ל התעלות למעלה ממקומם בגברי מרומים, אולי יחוס השי"ת עליו ויסיר מאתנו כל הענינים וחפשים המגבילים בנינו ליבנו, ונדבק בו ויביר כהטור לב בזה היום, והוה ענין זכרנו לחיים כו' כמו שכתוב בסידור הני"ל, ועל ידי דביקות הזה שהוא בראש השנה, נזכר לכל השנה בכל עיניי נהגותינו בדרך השם. (עיי' שו"ת בהרבה וזחיה נפש).

עטרת ודיבון

תחקירים בפרשת השבוע

ר"ה הבעל"ט יחול בשבת ובראשון, וכידוע גזרו חז"ל שלא לתקוע בשבת גזירה שמא יעבירו ד"א ברה"ר. במאמר שלפנינו נעסוק בחידושו של הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל בעל לב העברי, שרצה לתקוע בירושלים עיה"ק גם בר"ה שחל להיות בשבת.

איאת במשנה ר"ה כטי: יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה. משחורב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין. אמר רבי אלעזר, לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד. אמרו לו, אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין. וכתב הרא"ש (ר"ה פ"ד סי' א') וז"ל, רש"י פ"ל דין של כ"ג. אמרו עליו על רב אלפס ז"ל שהיה תוקע בר"ה שחל להיות בשבת. וכן משמע בהלכותיו, שהביא מימרא דרב הונא ועם ב"ד ואין דרכו להביא אלא דבר הנוהג בזמן הזה. והוא היה מפרש כל מקום שיש בו בית דין לא דוקא סנהדרין, אלא בית דין מופלג וגדול בדורו ולא נהגו תלמידיו אחריי לעשות כן. גם הריטב"א כתב הרי"ף נהג לתקוע, וביאר טעמו, דס"ל דיש ג' שיטות במשנה: ת"ק סבר דתוקעין בפני כל ב"ד חשבו וקבוע במקומו, ר"א ס"ל דווקא בסנהדרין גדולה, ואמרו לו סברי דבעינן לכה"פ שלוש סמוכין. ופסק הרי"ף ת"ק דכל ב"ד קבוע ואפילו אינו סמוכין תוקעין בפניהם.

טעם נוסף כתב הריטב"א, דהנה יש להקשות אמאי גבי לולב בזמן גומף היה קיים היו נוטלין אף אף בשבת, ואילו שופר לא היו תוקעין במדינה אף בזמן ביהמ"ק. ומת"ר הריטב"א, דלולב דהיו בקיאין בביחא לא רצו חכמים לעקור מצוה מן התורה, אבל שופר דהוא ברה"ק ועממים שלא באו עדים אלמן מן המנחה, בזה חששו לגזירה דשמאי יעבירו. אמנם כ"ז בזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה, אבל בזה"ז דאנן בקיאין בקביעא דירחא, הדר דינא דיש לתקוע אף בשבת.

גם פשוט ודעת הרמב"ם מבואר דא"ר לתקוע בזה"ז. דז"ל בפ"ב מהל' שופר, ובזמן הזה שחורב המקדש כל מקום שיש בו בית דין קבוע והוא שיהיה סמוך בארץ ישראל תוקעין בו בשבת, ואין תוקעין בשבת אלא בבית דין שקידשו את החדש אבל שאר בתי דינים אין תוקעין בהן אף על פי שהן סמוכין. הא קמ"ל דדעתו דבעינן ב"ד סמוכין, וכיון דבטלה הסמיכה שוב אין לנו ב"ד שנוכל לתקוע בפניהם.

והנה לפנינו כמאה וארבעים שנה יצא הגאון ר' עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל לחדש דפריש ילד לנהוג כדעת הרי"ף, ודבריו נדפסו בקובץ תל תלפיות שיצא בהונגריה בשנת תרס"ד. וטעמו ונימוקו נעמו מומו שיבואר כאן בקצרה.

חדא, הא דלא נהגו תלמידי הרי"ף כדבריו היינו משום דבחו"ל קשה להחשיב ב"ד לבי"ד קבוע במקומו, אבל בא"י ובפרט בירושלים שפיר חשיב ב"ד לבי"ד קבוע במקומו.

ותו, דהנה הרמב"ם שם ה"י כתב, בזמן הזה שאנו עושין שני ימים בגלות בדרך שתוקעין בראשון תוקעין בשני, ואם חל יום ראשון להיות בשבת ולא היה במקום בית דין הראוי לתקוע תוקעין בשבת בלבד. ודייק הכ"מ מדבריו דגם בזה"ז אפשר לתקוע בפני ב"ד הראויין לכה"פ. והקשה ע"ז שהרי הרמב"ם הצריך שיהיו דווקא ב"ד שקדשו את החדש, וא"כ בזה"ז שמקדשין ע"פ הראיה לא משכחת לה. ותירץ לה"ה, והטעם שאמרו שאין תוקעין אלא בב"ד שקדשו את החדש הוא, לפי שאם היינו מתירין לתקוע בכל ב"ד אף על פי שלא קדשו את החדש באותו ב"ד, היו בא"י לתקוע אף בב"ד של עיר אחרת שלא קדשו החדש באותה העיר, והם לא ידעו אם היום קדש או למחר ואותו היום אינו ר"ה ותוקעין בשבת דלאו יום טוב. וא"כ עכשיו שהכל עושין ע"פ חשבון וקושי שני ימים, היה הדבר אצלנו ודאי וליכא למיחש להתיי דב"ד תוקעין את החדש, ולפיכך כל ב"ד קבוע וסמוך תוקעין והרי הוא כב"ד שקדשו את החדש. וע"פ זה כתב הגרע"י, דה"ה דבזה"ז לא בעינן נמי סמוכין. ודווקא בזמן שמקדשין ע"פ הראיה היו צריכין סמוכין לה, דאם אינם סמוכין אינם יכולים לקדש את החדש, אבל בזה"ז שמקדשין ע"פ חשבון לא בעינן סמוכין.

עוד כתב, דיש לדון להגן ראשונים דסברי דבזה"ז אין לנו הר"ר שוב ליכא למגור שמא יעבירונו.

ומספר שם הגרע"י, וכאשר הגיע למעשה והזמן היה בהול סמוך לר"ה, נגמרו מן הגאון הגדול וכו' מהרי"ל אב"ד דבריסק זצ"ל לעשות אסיפה רבה בבית מדרשו על זאת, וגם הגאון רל"צ וחכמי ספרד אמרו לבא להתם לדון עליו למעשה. ושוב נבטל אסיפה. ופירשתי מאיזהו טעם נבטל הדבר, ולא רצה לגלות לי. והפצרתו בו איזהו סוד בהלכה תורה היא וללמוד אני צריך. אחרי הפצרה הרבה אמר לי הטעם מפני כי אין לנו ב"ד קבוע כהלכה עכ"ל אמרתי אפ"י שעה א"א לתקן אף אינו בכלל מעות לא יכול לתקן ח"ו.

בספר עיר הקדש והמקדש מהגר"מ טוקצינסקי ז"ל מוסיף עוד כמה פרטים עובדתיים. ושמעתי מהרב ר' אלי מרדכי אייזנשטיין ז"ל שופר ונאמן מרא דאתרא מור"ח חו"י הגאון רבי שמואל מלנט זצ"ל, והוא הגרש"ס אמר בשנה ההיא, כי אף אמנם ודאי אינו מורה להלכה לתקוע ומי אשר ישאל את פיו יאמר לו לא לעשות כן, אבל עם זה גם לא יערער ולא ימניע את אלה שילכו בלי שאלת פיו. עוד מספר שם הגר"מ ט, שדיבר בענין על הארת זצ"ל רבה של ירושלים, ואמר אלי בזה"ל, אילו היה רבי עקיבא יוסף עושה מעשה ברה"ה האב לתקוע בשבת, הייתי הולך ועומד אחורי הכותל לטמוע קול שופר (כפנים לא ה"י נכנס שלא יאמרו שעל פיו הייתה ההוראה).

**הגה"ק רבי יוסף מטארניפאל זי"ע - בעל 'מנחת חינוך'
כ"ב אלול (תרל"ד)**

ראו מימיהן דבר טמא? - - -
לכסוף גברו עליו הפצרותיה של הרבנית, ורבי יוסף נסע בעצמו לפרעמישלאן. בהגיעו לבית הרבי ואך נכנס לחדרו, עוד כטרם פצה פיו לדבר, שמע את הרה"ק פונה אל משמשו: אריה, מדוע אינו אומר ברכת 'המפיל' - ותחדל היא מלהפיל. מני אז, נתקרב רבינו ה'מנחת חינוך' לדרך החסידות, והחל לנסוע כפעם בפעם להסתופף בצילם של צדיקי הדור, בניניהם רבינו הקדוש רבי נפתלי צבי מראפשיץ ושאר צדיקי עולם, ודברים מופלאים מסופרים על קשריו ופגישותיו עם צדיקי דורו.
כשפעם בא לפניו אחד בקובלנא על החסידים, באומרו לו היאך הוא נוסע ומתקרב אליהם, והלא צבועים המה... השיב לו רבי יוסף: "אפשר שכן הדבר, אך מה אעשה וצבע זה נושא חן בעיני".

כשהגיע לפרקו נשא רבי יוסף בזיו"ר את הרבנית ברת הענא בתו של רבי שמעון ראפפורט. לאחר שנפטרה בדמי ימיה, ר"ל, נשא בזיו"ש את בתו של הגה"ק רבי אריה לייבוש הלברשטאט מטארניגראד.
בבית רן ונישא זה עלה ונתעלה במעלות רמות ונשגבות, לאחר שמצא בו כי טוב, חברותות רבות, הלא המה גיטוי הגאונים אנשי השם, ובראשם - בן חותנו - הרה"ק רבי חיים מצאנז - בעל 'דברי חיים', אתו הרבה ללמוד בצוותא. רבות מסופר על חברותא עילאית זו ועל רום המדרגות להן זכו צדיקים אלו בעת לימודם.
לאחר שגם אשתו זו נפטרה בדמי ימיה, ר"ל, נשא את הרבנית פאליא, בתו של הרה"ק רבי דוד מזאבלטוב - בנו של רבינו הרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאטוב - בעל 'אהבת שלום'.

ממשפחת אפרתים
על המאורות הגדולים שהאירו את שמי יהדות גאליציה, בימי זוהרה, נמנה רב האי גאון וקדוש רבי יוסף באב"ד זי"ע, רבה של טארניפאל ובעל 'מנחת חינוך'. מרגלית מפוארת בכרתה של שושלת משפחת הרבנים לבית באב"ד.
משפחת 'באב"ד' נודעה בשושלת רבניה שפיארו קהילות קודש רבות בישראל, במשך דורות רבים, עטרת תפארתם היה הגה"ק רבי יצחק מקראקא זצ"ל, שנקרא כן על שם עיר מולדתו - קראקא, וכיהן פאר כאב"ד בעיר המלאה סופרים וחכמים - בראדי. רבי יצחק היה נכד בן אחר בן להרה"ק הרבי רבי העשיל מקראקא זי"ע.

כבר בתקופתו של רבי יצחק כינו הערלים הפולנים את בניו ויוצאי חלציו בשם 'ראבינאוויטש', כלומר: בני הרב, ובלשון הקודש נקראו בשם 'באב"ד', דהיינו, בני האב"ד. הראשון שנשא את השם באב"ד כשם משפחתו, היה בנו הצעיר רבי יעקב, שתורה וגדולה התאחדו על שולחנו, וייסד בית מדרש גדול בבראדי. חתנו היה הגה"ק רבי יצחק הלוי איש הורביץ זי"ע הידוע בשם 'רבי איציק'ל האמבורגער זי"ע - הוא אבי אמו של רבינו הקדוש מראפשיץ זי"ע.
בנו של רבי יצחק באב"ד, היה הגה"ק רבי יהושע העשיל אב"ד טארניפאל, בעל שו"ת 'ספר יהושע', עם בניו נמנה הגה"ק רבי משה באב"ד זצ"ל אבד"ק פשעווארסק, הוא אביו של רבי יוסף - בעל 'המנחת חינוך'.

יבקשו תורה מפיהו

גאונותו העצומה של רבי יוסף היה לשם ולתפארת, ושמעותו הטובה הגיעה למרחקים. ערים ועיירות רבות בקשו להושיבו על כס הרבנות בקהלתן. בראשונה כיהן ברבנות בק"ק האסקוב שליך פשעמישלאן. לאחר מכן עבר לכהן פאר בעיר בורשטיין, אך נאלץ לעזוב אותה מפני רדיפות ה"משכילים" ועבר לזבאריז. גם שם לא רה נתת, ונאלץ לעזבה בה בעצם יום השבת, מחמת מסירה ומלשינות. הרה"ק ר"מ מפרעמישלאן התלונן אז: ספר תורה מתגלגל ברחובה של עיר ואין מי שיאספנו הביתה... משם עבר לסניאטין, ולאחריה נקרא לכהן במקום כהונת אבותיו בעיר טארניפאל. בלב קשה עשה נפרד מאנשי קהלת סניאטין, כי אהבתם אליו היתה עד אין ערוך, וכמסופר שכאשר נסע מסניאטין לטארניפאל, רתמו הבעלי-בתים את עצמם אל העגלה בה נסע הרב, וכך ליווהו לדרכו.
זכה רבינו יוסף וקושייתו ופלפולו איבדו רבי מדרשי עוד בחייו חיותו, ועד עצם היום הזה נודע ספרו הגדול 'מנחת חינוך' לאחד מספרי היסוד בעולם התורה והפלפול. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל אכ"ר.

ה'צבע' שנשא חן בעיניו

בשחר ימיו לא היה רבי יוסף נמנה על עדת החסידים הולכי דרכו של הבעש"ט הקדוש זי"ע, ואולם לאחר מעשה שהיה התקרב לאור כי טוב, וכך היה מעשה:
מתמיד גדול היה מעודו, ואף גם לרבות אחר נישואיו עשה לילותיו כימים, ולמד בשקידה רבה על תלמודו, עד שהיתה תרומה נופלת עליו תוך כדי עיון בספר, וכך גם את שנתו, כשראשו מוטה על השלחן. באופן זה, לא היה כמובן סיפק בידו לומר את ברכת "המפיל" לפני שחטפתו שינה.
לימים אירעו אצלו כמה וכמה מקרים ל"ע, בהם נולדו לו ילדים ללא רוח חיים. לאחר שהמקרים חזרו ונשנו, הפצירה בו הרבנית שיסע לפרעמישלאן, אל הרה"ק רבי מאיר, להתברך מפיו בזרע של קיימא. בתחילה לא שעה להפצרותיה, אך משלא הרפתה, הסכים לשלוח "קוויטל" על ידי שליח, תוך שהוא מצוה על השליח לבל יגלה בפני הצדיק את זהותו של המשלח. והיי כשךאן נכל הרה"ק מפרעמישלאן את הפתקא לידו והביט בה, קרא בהתפעלות: מי הוא זה ואיזה הוא בעל הפתקא הלזו אינני יודע, ברם אימתי איתי כבר עינים שמורות וטהורות שכאלו, אשר לא

אלה תולדות יוסף

נמנעו, יצק רבי יוסף מים על ידי קזנו הגדול, רבי יהושע העשיל, ממנו קיבל רוב תורה וחכמה, ובעודו נער צעיר לימים כבר יצא שמו כחריף ובקי נפלא, וכפי שנראה בספרו, בו הביא לימים כמה חידושים שחידש בילדותו (ראה מצוה ד סוף אות ד; מצוה רסד). ואמנם רואים אנו שזקנו הגדול הכתיר אותו בכל מכתביו אליו בתואר "החריף", ובהיותו כבן ט"ז הפליג בשבחיו. באחת ממשבותיו (ספר יהושע סימן לה): "ודילדה אימיה - כוותיה תיליד" (על פי מאמר חז"ל על רשבי במסכת מצות ד, ז; פירוש: של שאמו יולדת, תבקש חכמים שתלך בן כמותו).

עטרות של שבליים
פלאות ופריאות

עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה, ולכן צריך שיעשה אדם המצות בשמחה ובכוונה שלימה.

ובספר חרדים (בהקדמה) כתב המחבר הרה"ק רבי אלעזר אזכרי זי"ע תלמידו המובהק של מרן רביה"ק האריז"ל זי"ע, וזלה"ק: "גילה הרב החסיד המקובל מוה"ר יצחק אשכנזי ז"ל (האריז"ל) לאיש סודו, שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה כגדולה לאין תכלית".

וידוע חידושו של ה'חת"ס סופר' (פרשת וחי, עמוד מו) שכותב: 'מצוה ראשונה שמקיים הנער מיד בכניסת שנת י"ד בצאת הכוכבים, הוא שש ושמש שזוכה לקבל מצות ה' אלקי, והשמחה היא מצות עשה מדאורייתא'.

'תחנון' בהילולא דצדיקא

וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת (כח, טא).
ובמדרש פליאה: "זו מיתת צדיקים".

לעת סעודת הילולא של אחד הצדיקים, בראשות הרה"ק רבי פינחס מאוסטילא זי"ע, דנו המסובים בדבר מנהג החסידים שלא לומר 'תחנון' ביום הילולא דצדיקא, נענה רבי פינחס ואמר בדרך צחות לפרש את המדרש פליאה - "וכל מכה" - שנוהגים לדפוק על הבימה בבית הכנסת שלא לומר תחנון - "אשר לא כתוב בספר התורה הזאת" - ואין לו למונהג זה מקור בתורה - "זהו מיתת צדיקים" - יום פטירת הצדיקים...

אלא מאי, ה"גזירה" היא מה שציוותה התורה למביא הביכורים שיאמר "שמעתי בקול ה' אלוקי עשיתי ככל אשר צויתני", וכי יכול בן אדם קרוץ מחומר להעיד על עצמו שמע בקול ה' עשה המצוה ככל אשר נצטווה מפי עליון? אלא כך גזר עלינו הבורא לומר, ואין לנו אלא לקיים גזירתו...?

והיית משוגע - בעיני הריקים והפוחזים

והיית משוגע ממראה עיניך אשר תראה (כח, לד).
בספר שארית מנחם מובא בשם הרה"ק רבי מנחם מענדיל מושייווא זי"ע שפירש את הכתוב בדרך צחות, על אודות היראים והחרדים לדבר ה', אשר מהדרים לבדוק כל דבר הטעון בדיקה, בראיה חדה ומדוקדקת, כגון כאשר בודקים מאכל מתולעת, וכל כיוצא בזה, ובעיני הריקים והפוחזים העומדים בצד נראים המה כמשוגעים, וזהו 'והיית משוגע' - בעיניהם 'ממראה עיניך אשר תראה' - את הדברים הטעונים בדיקה.

יקר תפארת השמחה של מצוה

תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל (כח, מז).

כתב רבינו בחיי: "לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצות, והשמחה במעשה המצוה פני עצמו, מלבד השכר שיש לו המצוה יש לו שכר על השמחה, ועל כן יעניש בכאן למי שעובד

מיהו הנחשב כבהמה?

בערתי הקדש מן הבית (כו, יג)

כתב בספר "קול מבשר" (ירושלים תרס"ז):

"דבר נפלא ראיתי בכתבי המקובל הגדול הרה"ג ר' חיים פאלאגי זצ"ל ראב"ד דיערי תורה אימירי י"א, שפעם אחד חלם (חלם לו) לאיש אחד ירא שמים שבין אותו בחלום וקראו אותו 'בהמה', ובבוקר תיכף בקומו הלך שחוח וצבע גדול לפני הרב הנזכר לתפור לו החלום, ובכה לפניו מה פשעי ומה חטאתי שקראו אותי 'בהמה', והרב הנזכר ברוח קדשו הבין הסיבה ושאל לו מה עשית בזה השבוע ואם מכרת איזה דבר וחפץ מהבית, ונזכר שמכר ספרי זוהרה מהבית, ותיכף נודעו הרב ואמר לו כי זהו בשביל שמכרת חפץ קדוש מביתך, ואמר לו כוונת בעל החלום כי 'בערתי הקודש מן הבית - ר"ת בהמה".

מי יאמר זיכיתי לבי

שמעתי בקול ה' אלוקי עשיתי ככל אשר צויתני, השקיפה ממעון קדושך מן השמים וגו' (כו, יד - טו)
ופירש רש"י: "עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות".

הקשה הרה"ק רבי מנחם מענדל מקאקא זי"ע, הלא "גזירה" הוא לשון קשה, מדוע אם כן משתמש כאן רש"י בלשון זה, וכי מצות ביכורים "גזירה" היא?